

конденсується словесно-асоціативною метонимією «дьявольський бег», яка підказує вихідний імпульс-фразеологізм «черт водить по колу». Контамінація естетичного та номінативного значень слова «башмаки» призводить до формування символічного значення (символ вічного руху). Перед нами виражається архетип космогонічного міфу про вічність всесвіту, про неминучість циклічного руху.

Міф у поезії Ю. Кузнецова виявляється пов'язаним з соціальною репрезентацією. Використовуючи загальноязыкові значення, які становлять ядро лексичної системи, міфологічний дискурс породжує асоціативно-семантичні, а потім і ментальні зв'язки між словами та образами. Ці зв'язки сприймаються при умові належності автора та читачів до єдиного культурного простору. Необхідною стає адекватна інтерпретація тексту, яка вимагає знання передісторичного контексту, передбачає інтертекстуальну компетентність реципієнта.

Таким чином, сучасний міф – це дискурс, який є цілісною комунікативною одиницею, адресованою читачеві та спрямованою на адекватну інтерпретацію реципієнтом.

Источники и литература

1. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. У истоков человеческого интеллекта. – М.: Прогресс, 1983. – 302 с.
2. Кузнецов Ю. Стихотворения и поэмы. – М.: Современник, 1990. – 351 с.
3. Макаров М. Основы теории дискурса. – М.: Гнозис, 2003. – 280 с.
4. Пищальникова В. А. Проблемы идеостиля: Психолингвистический аспект. – Барнаул: Изд-во АГУ, 1992. – 746 с.
5. Складарская Г. Н. Метафора в системе языка. – СПб.: Филол. факультет СПбГУ, 2004. – 166 с.

Рижко С. С.

СЕМАНТИЧНА МОТИВАЦІЯ НАЗВ ПРОФЕСІЙ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

В умовах загальної світової тенденції до глобалізації та інтеграції, прагнень України стати повноправним членом Європейського союзу, приєднатися до найбільших світових організацій, де мовою міжнародного спілкування є англійська, усе більшої актуальності набуває зіставний аналіз номінативних систем сучасної української та англійської мов.

Національна специфіка певної мови виявляється не тільки у слові, але й у системних відношеннях лексики [9, с. 17]. Зіставлення на рівні системи дозволяє виявити універсальні, спільні та специфічні риси в мовних картинах світу різних народів. Різновидом системних відношень лексики є мотиваційні відношення.

Мотивологія вдало поєднує низку принципів сучасної наукової парадигми: антропоцентризм, системність, функціоналізм та динамізм. Антропоцентричними є усі вихідні поняття мотивології, оскільки вони пов'язані з метамовною свідомістю мовця: мотивованість – властивість слова, зв'язок звучання й значення якого взаємообумовлений; внутрішня форма слова – морфо-семантична структура слова, що дозволяє пояснити взаємообумовленість його звучання й значення; мотиваційні відношення слів – вид лексичного зв'язку, який виявляє мотивованість лексичних одиниць [3, с. 65-66].

Зіставна мотивологія є наукою, що вивчає лексичну систему двох або більше мов (або форм однієї мови) з точки зору мотивованості шляхом їхнього зіставлення. Зіставні дослідження не обмежуються виявленням відмінностей, так само суттєвим є й опис спільного. Одним з ключових аналізів лексичного матеріалу в межах зіставної мотивології є мотиваційно-зіставний аналіз (МЗА), важливим аспектом якого є аналіз мотивуючих ознак (МО) досліджуваних мов [7, с. 68-69]. МО розуміють як « безпосередньо або опосередковано виражену в слові номінативну ознаку позначуваного» [2, с. 37]. Мотивуючі ознаки можуть відображати як суттєві, так і несуттєві властивості предметів.

Наразі в сучасній лінгвістичній науці з позиції теорії мотивації проведено низку зіставних досліджень окремих тематичних груп російської мови з аналогічними тематичними групами польської й української мов Аділова А. Д. [1], французької мови Козлова І. Є. [5] та англійської мови Філатова А. С. [8].

Метою статті є вивчення мотивованих найменувань професій з точки зору виявлення в їхній семантичній структурі мотиваційних ознак для розкриття специфіки їхнього набору в сучасній українській та англійській мовах.

Об'єктом дослідження виступають 773 найменувань професій у сучасній українській мові та 667 відповідних найменувань у сучасній англійській мові.

Предметом вивчення є особливості семантичної вмотивованості назв професій у сучасній українській та англійській мовах.

Семантична вмотивованість – результат мотивації слова спільнокореневою лексичною одиницею з реалізацією у слові мотивуючої ознаки позначуваного, тобто тієї реальної ознаки предмета, яка покладена в основу його найменування [4: 31-32]. Аналіз фактичного матеріалу дозволив виділити низку лексико-тематичних груп назв професій у сучасній українській і англійській мовах.

Таблиця 1

Мотивуючі ознаки найменувань професій у сучасній українській та англійській мовах

№	Мотивуюча ознака	Англійська мова		Українська мова	
		Кількість од.	%	Кількість од.	%
1	Дія	314	46,2	169	21,7
2	Об'єкт + Дія	141	20,7	0	0

3	Результат + Дія	30	4,4	0	0
4	Місце + Дія	29	4,3	0	0
5	Стать + Дія	11	1,6	0	0
6	Інструмент + Дія	5	0,7	0	0
7	Службове положення + Дія	5	0,7	0	0
8	Час + Дія	3	0,4	0	0
9	Дія + Дія	3	0,4	0	0
10	Інструмент	18	2,6	86	11
11	Інструмент + Стать	4	0,6	0	0
12	Результат	19	2,8	219	28,1
13	Об'єкт	22	3,2	70	9
14	Місце роботи	16	2,4	49	6,3
15	Сфера зайнятості	36	5,3	69	8,9
16	Галузь знань	11	1,5	107	13,7
17	Спеціальні вміння	0	0	4	0,5
		667	100	773	100

Проаналізовані одиниці демонструють спільні та відмінні риси у мотивації найменувань професій зіставлених мов. Так, в українській мові виділяємо 8, а в англійській – 16 лексико-тематичних груп назв професій, в основу найменування яких покладені мотивуючі ознаки, що можуть збігатися або відрізнятися у двох мовах. Така відмінність у кількості груп досліджуваних одиниць свідчить про багатшу мотиваційну базу англійських найменувань професій у порівнянні з українськими.

Спільними для обох мов є групи назв осіб за професією, в основу найменування яких покладені такі мотивуючі ознаки.

1. Дія. Серед виділених груп назв професій у сучасній англійській мові ця група представлена найбільшою кількістю одиниць (314), що складає 46,2% від усього корпусу досліджуваної лексики. Номінація таких найменувань ґрунтується на назві дії, виконуваної суб'єктом, наприклад: *judge* – «the official in control of a court who decides how criminals should be punished» (від to judge – судити), *actress* – «a woman who performs in a play or film» (від to act – грати).

В українській мові до цієї групи належать 169 іменників, тобто 21,7% найменувань, наприклад, *будівельник*, *будівник* (будувати) – той, хто будує, споруджує що-небудь, *возій* (возити) – той, хто возить, перевозить що-небудь. За кількістю одиниць ця група займає друге місце після найменувань, в основі мотивації яких лежить результат професійної діяльності.

2. Результат. Мотивуючим словом для одиниць цієї групи виступає назва не самої дії, а її кінцевого продукту, результату. В англійській мові група представлена 19 найменуваннями професій (2,8%), серед яких такі, як *potter* – «someone who makes pots, dishes etc out of clay», *tattooist* – «someone who makes tattoos». На противагу англійській мові, ця група є найчисельнішою в українській і нараховує 219 одиниць (28,1%), наприклад: *солодильник* (солод) – робітник, який готує солод, *бавовняр* (бавовна) – той, хто вирощує бавовну.

3. Галузь знань. Для одиниць цієї групи мотивуючу базу складають назви окремих наукових або професійних сфер, для роботи в яких людині необхідні спеціальні глибокі фахові знання, висока кваліфікація. Наприклад, *ботанік* (ботаніка) – учений, фахівець із ботаніки, *лінгвіст* (лінгвістика) – фахівець із лінгвістики; мовознавець, *лісівник* (лісівництво) – фахівець із лісівництва. В українській мові група представлена 107 одиницями (13,7%), а в англійській – тільки 11 (1,5%), наприклад: *psychologist* – «an expert in psychology», *biologist* – «an expert in biology».

4. Інструмент. Мотивуючою базою одиниць цієї групи виступає назва інструмента, приладу або знаряддя, за допомогою якого людина здійснює професійну діяльність. В українській мові нараховуємо 86 іменників на позначення професій, які відносимо до цієї групи. Вони становлять 11% від загальної кількості досліджуваних одиниць. Наприклад, *віяльник* (віялка) – той, хто перевірає щось, працює на віялці, *акордеоніст* (акордеон) – музикант, що грає на акордеоні, *комбайнер* (комбайн) – той, хто водить комбайн, керує ним.

В англійській мові вказана мотивуюча база притаманна лише 18 одиницям (2,7%): *drummer* – «someone who plays drums», *colourist* – «someone whose job is to dye people's hair».

5. Об'єкт. Мотивація одиниць, що належать до цієї групи, ґрунтується на назвах об'єктів, на які спрямована професійна діяльність людини. У сучасній українській мові нараховується 70 таких іменників (9%) та 22 (3,2%) – в англійській. Наприклад, *алмазник* – фахівець, який займається розвідуванням, добуванням та обробкою алмазів, *бджільник*, *бджоляр* – той, хто розводить бджіл. Найменування англійською мовою ілюструють такі приклади: *cashier* – «someone whose job is to receive or pay out money in a shop (від cash – готівка)», *messenger* – «someone whose job is to deliver messages or documents, or someone who takes a message to someone else».

6. Сфера зайнятості. Найменування професій, що складають цю групу, мотивуються назвами конкретних галузей виробництва або сфер, у яких задіяна людина, її праця. До цієї групи належать також назви спортивних професій, адже спорт є однією з найважливіших сфер людської діяльності. Наприклад, *парфумер* – працівник парфумерного виробництва, *вєслужальник* – той, хто займається вєслужальним спортом, *біатлоніст* – спортсмен, який займається біатлоном. Усього в українській мові виділяємо 69 (8,9%) подібних найменувань. В англійській мові ця група представлена 36 (5,3%) одиницями: *scientist* – «a person who studies one or more sciences», *social worker* – «someone who is trained to help people who are poor, have family problems etc.».

7. Місце роботи. Окрему групу складають одиниці на позначення професій, мотивуючою базою яких є назва установи, частини приміщення, території або конкретного місця роботи людини. В українській мові

нараховуємо 49 подібних одиниць (6,3%), а в англійській мові – 16 (2,4%). Наприклад, *гардеробник* (гардероб – частина приміщення) – *людина, яка обслуговує гардероб*, *двірник* (двір – територія) – *працівник житлового управління, що стежить за чистотою і порядком у дворі та на вулиці біля двору*, *gardener* – «someone whose job is to work in gardens», *archivist* – «someone who works in an archive».

Специфічними для української мови є найменування професій, в основі мотивації яких лежить спеціальне вміння людини, наприклад: *пантоміміст* – *актор, який володіє засобами пантоміміки*, *жонглер* – *артист цирку, що займається жонглерством*.

Національно-специфічні риси мотивації назв професій сучасної англійської мови відображені в 9 лексико-тематичних групах досліджуваних одиниць, особливою яких є подвійна мотивація. В основі таких найменувань лежить не одна, а дві мотивуючі ознаки:

1. Об'єкт + Дія. становить базу для мотивації 141 найменування професії, що складає 20,7% від усього корпусу одиниць. Наприклад, *bodyguard* – «someone whose job is to protect an important person», *dog warden* – «someone whose job is to collect dogs without owners», *interior decorator* – «an interior designer».

2. Результат + Дія. Ця група представлена 30 іменниками на позначення професії, що становить 4,4% від загальної кількості одиниць, наприклад: *dressmaker* – «someone who makes their own clothes, or makes clothes for other people as a job», *gravedigger* – «someone whose job is to dig graves», *fortune teller* – «someone who uses cards or looks at people's hands in order to tell them what is supposed to happen to them in the future».

3. Місце + Дія. Іменники цієї групи (29 одиниць – 4,3%), на відміну від попередньої, вказують на місце роботи суб'єкта: *dockworker* – «someone whose job is loading and unloading ships», *shop assistant* – «someone whose job is to help customers in a shop».

4. Стать + Дія. Окрему групу складають іменники (11 одиниць – 1,6%), які, крім основної дії суб'єкта, позначають його стать. Наприклад, *washerwoman* – «a woman in the past whose job was to wash other people's clothes», *watchman* – «someone whose job is to guard a place».

5. Інструмент + Дія. Серед досліджуваного мовного матеріалу ми знайшли тільки 5 одиниць (0,7%), мотивація яких ґрунтується на назві дії та інструмента діяльності: *organ grinder* – «a musician who plays a barrel organ in the street».

6. Службове положення + Дія. є базою для утворення 5 назв професій (0,7%), серед яких, наприклад, *chief executive* – «the president, major of a city».

7. Час + Дія. Найменування цієї групи складають 3 одиниці (0,4%) й містять інформацію про час доби, коли суб'єкт знаходиться на робочому місці: *night porter* – «someone who works at the main entrance of a hotel during the night».

8. Дія + Дія. Три найменування осіб за професією, які становлять 0,4% від загальної кількості одиниць, вказують на подвійну дію суб'єкта, наприклад: *watchkeeper* – «someone whose job is to guard or protect something, especially a ship».

9. Інструмент + Стать. Ця група представлена 4 іменниками, тобто 0,6% від загального корпусу одиниць, наприклад: *coachman* – «someone who drove a coach pulled by horses in the past», *needlewoman* – «a woman who is good at sewing».

Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків:

1. Мотиваційна база найменувань осіб за професією є багатшою в англійській мові у порівнянні з українською, про що свідчить кількість мотивуючих ознак, виділених у двох мовах – 16 та 8 відповідно.

2. Спільними для англійської та української мов є 7 ознак: дія, інструмент, результат, об'єкт, місце роботи, сфера зайнятості та галузь знань. Власне українською є така мотивуюча ознака, як спеціальні вміння. Англійській мові властиві найменування професій з подвійною мотивацією, які розподіляються по дев'яти лексико-тематичним групам.

3. Кількісне представлення виокремлених груп відрізняється у двох мовах. В українській мові розподіл найменувань професій по групах є більш рівномірним, ніж в англійській. Так, тільки одна група українських найменувань складає менше 1% від загальної кількості одиниць (спеціальні вміння – 0,5%). Крім того, за винятком цієї групи немає жодної, яка б становила менше 6%. В англійській мові основна кількість найменувань професій розподілена між двома групами (Дія – 46,2% та Об'єкт + дія – 20,7%), тоді як 13 налічують менше 5% одиниць. При цьому 5 з 13 складають менше 1%.

Результати дослідження не вичерпують проблематики статті. Аналіз більшої кількості найменувань професій в англійській та українській мовах може уточнити й поповнити спільні та відмінні риси мовних картин світу англійців і українців.

Література

1. Адилова А. Д. Принципы мотивологического анализа и его аспекты (на материале наименования птиц): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Томск, 1996. – 19 с.
2. Блинова О. И. Русская мотивология. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 2000. – 48 с.
3. Блинова О. И. Сопоставительная мотивология: итоги и перспективы // Вестник ТГПУ. Серия: Гуманитарные науки (филология). – Выпуск 5 (56), 2006. – С. 65-68.
4. Блинова О. И. Явление мотивации слов (лексикологический аспект). – Томск: Изд-во Томского ун-та, 1984. – 186 с.
5. Козлова И. Е. Специфика явления мотивации слов в русском литературном языке (в сопоставлении с французским): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Томск, 1999. – 21 с.
6. Савенко (Филатова) А. С. Особенности осознания мотивировочных признаков носителями русского и английского языков // Вестник ТГПУ. Серия: Гуманитарные науки (филология). – Выпуск 5 (56), 2006. – С. 68-74.
7. Филатова А. С. Тематические группы русского языка в мотивационно – сопоставительном аспекте: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Томск, 2004. – 22 с.
8. Чижик Н. А. Мотивационно-сопоставительный аспект исследования предметно-бытовой лексики русского языка: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Томск, 2005. – 209 с.